

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет корекційної і соціальної педагогіки та психології
Кафедра соціальної педагогіки і соціальної роботи

Дипломна робота магістра

з теми

**ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ПО ПРОФІЛАКТИЦІ
ВІЛ / СНІДу В МОЛОДІЖНОМУ СЕРЕДОВИЩІ**

Виконала:

студентка 2 курсу,

групи Szb1-M18

спеціальності

232 Соціальне забезпечення

Яхновська Ілона Олександрівна

Керівник: **Мельник Л.П.**,

завідувач кафедри соціальної педагогіки і

соціальної роботи кандидат педагогічних

наук, доцент

Рецензент: **Славіна Н.С.** кандидат

психологічних наук, доцент кафедри

загальної та практичної психології

Кам'янець-Подільський - 2019 р.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1 ПРОБЛЕМА ПРОФІЛАКТИКИ ВІЛ/СНІДУ В МОЛОДІЖНОМУ СЕРЕДОВИЩІ В СУЧАСНИХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ.....	8
1.1. Загальна характеристика соціальної профілактики.....	8
1.2. Вразливі групи в контексті епідемії ВІЛ/СНІДУ.....	28
РОЗДІЛ 2 ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ З ГРОМАДСЬКІСТЮ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ВІЛ/СНІДУ.....	47
2.1. Аналіз взаємодії з громадськістю в системі державного управління у сфері протидії ВІЛ/СНІДУ.....	47
2.2. Інституалізація державно-громадської взаємодії у сфері протидії ВІЛ/СНІДУ в Україні.....	60
РОЗДІЛ 3 ФОРМИ ТА МЕТОДИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ПО ПРОФІЛАКТИЦІ ВІЛ / СНІДУ В МОЛОДІЖНОМУ СЕРЕДОВИЩІ.....	74
3.1 Особливості поведінкових втручань та процес зміни поведінки в процесі соціальної профілактики ВІЛ/СНІДУ в молодіжному середовищі.....	74
3.2 Особливості проведення вуличної соціальної роботи серед груп ризику.....	94
ВИСНОВКИ.....	113
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	118

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ

АКСМ	– Адвокація, комунікація та соціальна мобілізація
ВААРТ(АРТ)	– високоактивна антиретровірусна терапія (антиретровірусна терапія)
ВБО	– Всеукраїнська благодійна організація
ВБФ	– всеукраїнський благодійний фонд
ВІЛ	– вірус імунодефіциту людини
ГФ	– Глобальний фонд для боротьби зі СНІДом, туберкульозом та малярією
ДКВС України	– Державна кримінально-виконавча служба України
ДКТ	– добровільне консультування та тестування на ВІЛ-інфекцію
ЖКС	– жінки комерційного сексу
ЗОЗ	– заклади охорони здоров'я
ЗПТ	– замісна підтримувальна терапія
ІЕІХ НАМН України	– ДУ «Інститут епідеміології та інфекційних хвороб ім. Л.В. Громашевського НАМН України»
ІПСШ	– інфекції, що передаються статевим шляхом
КМУ	– Кабінет Міністрів України
ЛВІН	– люди, які вживають ін'єкційні наркотики
ЛЖВ	– люди, які живуть з ВІЛ
ЛЗП/СЛ	– лікар загальної практики/сімейний лікар
МіО	– моніторинг і оцінювання
МЛ	– міська лікарня
МОЗ	– Міністерство охорони здоров'я України
МОМ	– міжнародна організація міграції
МОП	– Міжнародна організація праці
МФО	– міжнародні фінансові організації
НАМН	– Національна академія медичних наук України
НДСЛ	– Національна дитяча спеціалізована лікарня
«ОХМАТДИТ»	«ОХМАТДИТ»
НУО	– неурядова організація
ОІ	– опортуністична інфекція
ОЗУП	– особи, зацікавлені у послугах
ОСБ	– особи секс бізнесу
ПАР	– психоактивні речовини
ПРООН	– Програма розвитку ООН
РЦ СНІД	– регіональний центр профілактики та боротьби зі СНІДом
СБ	– Світовий банк

АКСМ	– Адвокація, комунікація та соціальна мобілізація
ВААРТ(АРТ)	– високоактивна антиретровірусна терапія (антиретровірусна терапія)
ВІЛ	– вірус імунодефіциту людини
ВООЗ	- Всесвітня організація охорони здоров'я
ІПСШ	– інфекції, що передаються статевим шляхом
КМУ	– Кабінет Міністрів України
ЛЖВ	- люди, які живуть з ВІЛ
МОЗ	– Міністерство охорони здоров'я України
МОМ	– міжнародна організація міграції
НУО	– неурядова організація
СІН	– споживачі ін'єкційних наркотиків
СНІД	– синдром набутого імунодефіциту
ЧСЧ	- чоловіки, які практикують сексуальні стосунки з Чоловіками
ЦРТ	- Цілі Розвитку Тисячоліття

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Понад три десятиліття проблема ВІЛ/СНІДу залишається актуальною для світової спільноти, адже масштаби поширення вірусу імунодефіциту людини набули глобального характеру і постають реальною загрозою соціально-економічному розвитку більшості країн світу.

Вірус імунодефіциту людини/синдром набутого імунного дефіциту (ВІЛ/СНІД) продовжує свій смертоносний шлях. Все ще не існує лікування і все ще не існує вакцини. Україна є державою з найбільш гострою ВІЛ-епідемією в Європі і країною, де епідемія зростає загрозливими темпами, випереджаючи багато ВІЛ-вражених держав з усього світу. Розповсюдження епідемії ВІЛ/СНІДу, передусім стосується молоді. При цьому динаміка інфікування свідчить, що ураження вірусом поступово виходить за межі так званих уразливих груп (споживачів ін'єкційних наркотиків, жінок секс-бізнесу, чоловіків, які мають секс із чоловіками) і дедалі більше поширюється з-поміж загальної популяції – серед груп-містків, статевих партнерів наркозалежних осіб та жінок секс-бізнесу. Це актуалізує потребу в переосмисленні процесів профілактики ВІЛ/СНІДу в молодіжному середовищі як складного соціального явища [59].

З погіршенням епідеміологічної ситуації до тематики ВІЛ/СНІДу зверталось чимало українських науковців. Так, різні аспекти формування та реалізації політики протидії епідемії розглядали Бега А., Беленська Л., Скуйбіда Ю. та інші. Поведінку молоді, зокрема сексуальну, та обізнаність у питаннях ВІЛ/СНІДу, шляхи та фактори ризику інфікування ВІЛ досліджували Балакірева О., Гришаєва І., Щербина В. тощо. Дешко Т. досліджував права ВІЛ-позитивних людей і доступність для них послуг [24]. Політиці протидії ВІЛ/СНІДу та формуванню координаційних механізмів у цій сфері присвятила свої роботи Семигіна Т. [48]. Періодизацію нормативно-правової бази з питань протидії ВІЛ/СНІДу здійснив у своїй роботі Якобчук А. [68]. Також законодавству у сфері боротьби з епідемією ВІЛ/СНІДу досліджував Рудий В.

[46]. Романенко Є. присвятив свої роботи дослідженню державно-громадського партнерства як засобу формування державної політики [47].

Але, слід зазначити, що наявні наукові публікації є методично розрізненими, тому зокрема, потребує теоретико-методологічного обґрунтування та вдосконалення існуючих та запровадження нових механізмів протидії ВІЛ/СНІДу в молодіжному середовищі фахівцями соціальної сфери.

Визначення проблеми дозволило сформулювати тему нашого наукового дослідження: **«Особливості соціальної роботи по профілактиці ВІЛ / СНІДу в молодіжному середовищі».**

Метою роботи є теоретичне обґрунтування та розробка основних напрямів соціальної роботи по протидії ВІЛ/СНІДу в молодіжному середовищі.

Завдання дослідження:

1. Систематизувати і узагальнити сучасні науково-методичні знання, вітчизняний та світовий досвід соціальної роботи по профілактиці ВІЛ / СНІДу в молодіжному середовищі.

2. Дослідити особливості взаємодії з громадськістю в системі державного управління у сфері протидії ВІЛ/СНІДу.

3. Розкрити форми та методи соціальної роботи по профілактиці ВІЛ / СНІДу в молодіжному середовищі.

Об'єкт дослідження – профілактична робота по протидії ВІЛ/СНІДу в молодіжному середовищі.

Предмет дослідження – форми та методи соціальної роботи по профілактиці ВІЛ / СНІДу в молодіжному середовищі

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань проведено аналіз та узагальнення даних науково-методичної та спеціальної літератури, спостереження, анкетування, експеримент.

Практичне значення одержаних результатів. Результати дослідження можуть бути використані фахівцями соціальної сфери для організації профілактичної роботи по протидії ВІЛ/СНІДу в молодіжному середовищі.

Апробація результатів дослідження. Оприлюднення результатів дослідження здійснювалось на студентських наукових конференціях

Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка протягом 2018-2019 рр.

Публікації Результати роботи опубліковані у Збірнику наукових праць студентів та магістрантів факультету корекційної та соціальної педагогіки і психології / за ред. Н. С. Гаврилової. – Вип. 13. Кам'янець-Подільський : ПП «Медобори-2006», 2019. – 264 с.

Структура дипломної роботи магістра включає: вступ, три розділи (з підрозділами), висновків та списку використаних джерел.

ВИСНОВКИ

Виконане нами теоретико-експериментальне дослідження дозволило зробити наступні загальні висновки.

Соціальна профілактика – це напрям діяльності, що передбачає комплекс соціальних, економічних, політичних, правових, медичних, психолого-педагогічних заходів, спрямованих на попередження, обмеження, локалізацію негативних явищ у соціальному середовищі.

У широкому розумінні соціальна профілактика ставить за мету підвищення якості життя людей, збереження та зміцнення їх здоров'я, яке Всесвітньою організацією охорони здоров'я (ВООЗ) розглядається як гармонійне поєднання фізичного, психічного та соціального благополуччя, а не лише відсутність хвороб або фізичних вад. Розрізняють загальну та спеціальну соціальну профілактику.

Відповідно до класифікації, підтриманої ВООЗ у 1990 році, профілактичні втручання поділяються на первинні, вторинні та третинні. Вид профілактичного втручання обирається відповідно до стадії розвитку проблеми або ж негативного явища.

Стратегії профілактики – це загальні підходи до визначення основних цілей профілактики певної проблеми і шляхів їх досягнення.

Можна виділити такі стратегії: стратегія попередження та подолання, стратегія нормалізації.

У межах стратегії попередження та подолання можна виділити такі моделі профілактики негативних явищ у дитячому і молодіжному середовищі: модель стримування (репресивна модель), модель залякування, модель ствердження моральних принципів, модель поширення фактичних знань, модель навчання позитивній поведінці («афективного» навчання), модель формування здорового способу життя, радикальна модель (модель соціального впливу).

До стратегії нормалізації можна віднести такі моделі: модель контрольованого впливу, модель зменшення шкоди.

Основними формами організації профілактичної діяльності є профілактичні програми та профілактичні заходи.

Згідно з офіційними статистичними даними за період 1987 — травень 2019 р., у країні офіційно зареєстровано 341 084 випадки ВІЛ-інфекції серед громадян України, зокрема 114 487 випадків захворювання на СНІД і 49 751 випадок смерті від захворювань, зумовлених СНІДом. Станом на 01.04.2019 у закладах охорони здоров'я під медичним наглядом перебувало 142 076 ВІЛ-інфікованих громадян України (показник 336,5 на 100 000 населення), зокрема 46 987 хворих із діагнозом «СНІД» (111,3). Найвищі рівні поширеності ВІЛ-інфекції зареєстровано в Одеській (898,3 на 100 000 населення), Дніпропетровській (792,6), Миколаївській (743,5) областях, м. Київ (479,0), Київській (447,9), Херсонській (420,1) та Чернігівській (420,4) областях.

Люди, які живуть із ВІЛ/СНІДом, та уразливі до ВІЛ групи це в більшій мірі споживачі ін'єкційних наркотиків, працівники комерційного сексу, ув'язнена молодь, молоді чоловіки, які мають секс із чоловіками, діти та молодь, що живуть та працюють на вулиці, мігранти, біженці та потерпілі від торгівлі людьми.

Слід також зазначити, що роль громадського сектору щодо взаємодії з інститутами держави у сфері протидії ВІЛ/СНІДу ідентифіковано з позиції стадій управління і послідовності діяльності, що реалізується через систему загальних та спеціальних функцій управління. Основними формами взаємодії є наступні: законотворча ініціатива; проведення спільних заходів (громадські слухання, щорічні національні конференції з проблем профілактики СНІДу тощо); навчання фахівців; використання матеріально-технічної бази; вирішення конкретних проблем спільними зусиллями; переадресація клієнтів; обмін інформацією; спільні бази даних.

Міжнародні рекомендації щодо протидії поширенню ВІЛ/СНІДу в Україні орієнтують на застосування комплексного підходу для планування заходів зі створення сприятливого середовища, розробку спеціальних стратегій для забезпечення більш активної участі організацій громадянського

суспільства, а також осіб, що входять в групи ризику чи постраждали від ВІЛ/СНІДу, з метою забезпечення ефективної державної політики у даній сфері (стандартизація послуг у сфері ВІЛ/СНІДу). На сьогодні необхідними є спільні заходи у сфері протидії ВІЛ/СНІДу, які плануються всіма суб'єктами державно-громадської співпраці, спрямовані на вирішення проблем протидії епідемії СНІДу і проводяться на глобальному, національному, обласному та місцевому рівнях, що вимагає наявності відповідних інституцій та координації між ними.

Встановлено, що участь інституцій громадянського суспільства в організації національної відповіді на епідемію ВІЛ/СНІДу в Україні є надзвичайно важливою і являє собою елемент активної соціальної політики, що сприяє подоланню наслідків довготривалої епідемії шляхом встановлення контролю над інтенсивністю епідеміологічного процесу. Спеціальними функціями громадського сектору щодо взаємодії у сфері протидії є адвокація, комунікація та соціальна мобілізація, експертна діяльність в процесах планування, впровадження та моніторингу політики в сфері протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу. Основними формами взаємодії є законотворча ініціатива; проведення спільних заходів (громадські слухання, щорічні національні конференції з проблем профілактики СНІДу тощо); навчання фахівців; використання матеріально-технічної бази; вирішення конкретних проблем спільними зусиллями; переадресація клієнтів; обмін інформацією; спільні бази даних тощо. Державно-громадська взаємодія у сфері протидії ВІЛ/СНІДу реалізується на чотирьох рівнях: представництво інтересів і спільної позиції НУО і державних структур перед міжнародними донорами (міжнародний рівень), що сприяє конструктивному діалогу та партнерству; надання технічної допомоги у вигляді навчання, консультування та інших форм для представників НУО, ініціативних груп і державних установ (національний рівень); надання підтримки та адресної допомоги представникам груп високого ризику (рівень індивідуальної взаємодії) та членам їх родини (рівень територіальної громади).

Форми та методи соціальної роботи по профілактиці ВІЛ / СНІДу в молодіжному середовищі включають в себе поведінкові втручання – систематизовані заходи просвітницького, навчального та підтримуючого

характеру, спрямовані на зміну поведінки. Головний принцип зміни поведінки полягає у тому, що така зміна – це природний процес. Він може бути усвідомленим та неусвідомленим. До складових процесу зміни поведінки відносять: обдумування зміни поведінки; власне зміна поведінки.

Існують такі моделі зміни поведінки:

7. Модель «знання – навички - мотивація»;
8. Модель «бажання – здатність - пріоритетність»;
9. Модель Дж. Прохаски та К. Ді Клементе.

При організації соціальної роботи по профілактиці ВІЛ/СНІДу також можна використовувати деякі соціально-педагогічні методи і технології: бесіда; збори; диспут; створення об'єднань самоврядування; технології адаптації; взаємодія із сім'єю; кондуктивна педагогіка. Розглянемо призначення та принципи добровільного консультування та тестування на ВІЛ-інфекцію. Цілями добровільного консультування та тестування є надання добровільної консультативної допомоги населенню щодо шляхів поширення ВІЛ-інфекції та профілактики інфікування; сприяння прийняттю добровільного, ґрунтованого на достовірній інформації рішення щодо тестування на ВІЛ; визначення ВІЛ-статусу людини; підтримка подальшої безпечної щодо інфікування ВІЛ поведінки; отримання своєчасної медичної допомоги.

Добровільне консультування та тестування є ключовим компонентом державних програм профілактики та здійснення лікування і догляду за людьми, що живуть з ВІЛ/СНІДом. Структура добровільного консультування та тестування: передтестове консультування; тестування; післятестове консультування.

Вулична соціальна робота – метод соціальної роботи, суть якого полягає у встановленні контактів із представниками «закритих» соціальних груп у звичних для них місцях із метою донесення необхідної інформації та надання послуг.

Основні види вуличної соціальної роботи:

5. Аутріч (англ. outreach work, приблизний переклад – робота, що досягає дотягується);

6. Детач-робота (англ.. deeteach work – окрема, самостійна робота).

У практиці соціальної роботи багатьох західних країн вулична робота передбачає регулярні зустрічі між соціальним працівником і клієнтом на основі укладених контрактів, зокрема усних, - саме тому така робота вважається різновидом індивідуальної соціальної роботи. Водночас в Україні організація вуличної роботи часто перетворюється на епізодичну діяльність, яка здійснюється шляхом виїздів за маршрутами, визначеними у соціальному паспорті району (наприклад, спільні рейди з представниками правоохоронних органів, виїзні консультативні пункти тощо). Головним завданням вуличної соціальної роботи є створення для представників «закритих» груп можливості скористатися послугами фахівців, що професійно покликані їм допомагати. У такий спосіб існує можливість не тільки для донесення послуг до клієнта, а й для обміну інформацією (спеціалісти також дізнаються про тенденції у «закритому» середовищі, потреби його представників та можуть адекватно планувати подальші втручання з метою допомоги). Вулична соціальна робота дістала застосування з метою організації профілактичних інтервенцій у «закриті» соціальні групи, які через особливості поведінки є уразливими щодо інфікування ВІЛ. До «закритих» соціальних груп належать: споживачі ін'єкційних наркотиків; працівники секс-бізнесу; чоловіки, що мають секс із чоловіками; безпритульні підлітки та молодь; особи без даху над головою.

Таким чином, важливими формами та методами профілактичної соціальної роботи щодо протидії ВІЛ/СНІДу в молодіжному середовищі є: поведінкові втручання, зміна поведінки, соціально-педагогічні методи, добровільне консультування та тестування, вулична соціальна робота.

Наша робота не претендує на розкриття усіх аспектів даної проблеми, тому доцільним буде вивчення та запровадження в Україні кращого світового досвіду з питань стратегічного планування, менеджменту, орієнтованого на результат, та застосування програмно-цільового підходу до розробки програм з протидії поширенню ВІЛ/СНІДу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Активні методи просвітницької діяльності у профілактиці ВІЛ/СНІДу та ризикованої поведінки : посіб. для спец. приймальників-розподільників, притулків для неповнолітніх та виховних колоній. / за заг. ред. Р. Х. Вайноли, Т. Л. Лях. – К. : ТОВ „ДКБ „РОТЕКС”, 2007. – 190 с.
2. Балакірева О. М. Здоров'я та поведінкові орієнтації учнівської молоді : монографія . – К. : УІСД ім. О. Яременка, 2007. – 128 с.
3. Басюк Т. П. Організація партнерства у місцевих громадян: метод. рек. для практиків соціальної сфери / заг. ред. І. Д. Зверева. Київ: Наук. світ, 2006. 43 с.
4. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.]. К. : Центр учбової літератури, 2009. – 208 с.
5. ВІЛ-інфекція в Україні: Інформаційний бюлетень/ МОЗ. — №25. К., 2006.— 18 с.
6. Воробьева Т. В. Профилактика зависимости от психоактивных веществ : руководство по разработке и внедрению программ формирования жизненных навыков у подростков группы риска. М. : УНП ООН, 2008. – 70 с.
7. В направлении цели «ноль». ЮНЭЙДС. Стратегия на 2011–2015 годы: объединенная программа Организации Объединенных Наций по ВИЧ/СПИДу (ЮНЭЙДС). URL: http://www.unaids.org/sites/default/files/sub_landing/files/JC2034_UNAIDS_Strategy_ru.pdf.
8. Гришаева І.В. Статевоспецифічні особливості психологічних факторів ризику інфікування ВІЛ/СНІДом: автореф. дис: ... канд. психол. наук. К., 1998. - 17 с.
9. Гусева Н. А. Тренинг предупреждения вредных привычек у детей. Програма профілактики злоупотребления психоактивными веществами. СПб. : Речь, 2003. – 256 с.

10. Горелов Д. Державне фінансування громадських організацій: зарубіжний досвід та рекомендації щодо впровадження в Україні: аналітична записка. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/811/>.

11. Дешко Т. та ін. Права ВІЛ-позитивних людей і доступність для них послуг // Соціальна політика і соціальна робота.- 2005.- № 2.- С 31-52.

12. Джудіс Н. Оцінка політики в сфері протидії ВІЛ. Україна. Додаток: проект «Хелс полісі». Вашингтон, округ Колумбія: Ф'ючерз Груп. 2011. 322 с.

13. Журавель Т.В. Соціальна профілактика як напрям соціально-педагогічної діяльності. / За заг. ред. О. В. Безпалько. К. : Академвидав, 2013. – 312 с.; С. 85–101.

14. Збереження та зміцнення репродуктивного здоров'я підлітків та молоді: потенціал громади : метод. матеріали до тренінгу / за заг. ред. Г. М. Лактіонової. К. : Наук. світ, 2004. – 205 с.

15. Лучинська О. В. Нормативно-правове забезпечення державно громадської співпраці у сфері протидії поширення ВІЛ/СНІДу в Україні. Держава та регіони. Серія: Державне управління: наук. фахове вид. Запоріжжя, 2016. № 2(54). С. 63–68.

16. Лучинська О. В. Суб'єкти державно-громадської співпраці у сфері протидії поширенню ВІЛ/СНІДу в Україні. East European Scientific Journal: наук.-практ. журн. Warsaw (Poland), 2016. № 6(10). С. 53–57.

17. Лучинська О. В. Інституційне забезпечення державно-громадської співпраці у сфері протидії поширенню ВІЛ/СНІДу в Україні. Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. пр. ОРІДУ. Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2016. Вип. 2(66). С. 74–78.

18. Лучинська О. В. Інформаційний механізм державно-громадської співпраці у сфері протидії поширенню ВІЛ/СНІДу в Україні. Ефективність державного управління: зб. наук. пр. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2016. С. 214–223.

19. Лучинська О. В. Шляхи удосконалення державно-громадської взаємодії у сфері протидії ВІЛ/СНІДу в Україні. Інвестиції: практика та досвід: наук.-практ. журн. Київ, 2017. № 17. С. 124–131.

20. Лучинська О. В. Удосконалення механізмів державно-громадської

взаємодії в сфері протидії ВІЛ/СНІДу. Державне управління: удосконалення та розвиток: електрон. наук. фахове вид. Київ, 2017. Вип. 9. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1125>.

21. Лютий В. П. Соціальна профілактика / В. П. Лютий // Соціальна педагогіка : мала енциклопедія / за заг. ред. проф. І. Д. Звереві. К. : Центр учбової літератури, 2008. – С. 207.

22. Максимова Н. Ю. Психологія девіантної поведінки / Н. Ю. Максимова. – К. : «Либідь», 2011. – 520 с.

23. Нізова Н. М. Партнерство України з Глобальним фондом для боротьби зі СНІДом, туберкульозом та малярією як чинник зміцнення ролі держави у сфері протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу в Україні. // Туберкульоз, легеневі хвороби, ВІЛ-інфекція. 2012. № 3. - С. 6-12. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tikhvil_2012_3_3.

24. Построение партнерства: метод. реком. / под ред. Т. Дешко. Киев: Alliance, 2003. 143 с.

25. Про запобігання захворюванню на синдром набутого імунodefіциту (СНІД) та соціальний захист населення: Закон України від 23.12.2010 р. № 2861-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 30. Ст. 274.

26. Про затвердження Загальнодержавної цільової соціальної програми протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу на 2014–2018 роки: Закон України від 20.10.2014 року № 1708-VII. Відомості Верховної Ради. 2014. № 48. Ст. 2055.

27. Про затвердження комплексу показників для проведення оцінки стану реформування системи охорони здоров'я у пілотних регіонах: наказ М- ва охорони здоров'я України від 15.08.2011 р. № 507. URL: http://moz.gov.ua/ua/portal/dn_20110815_507.html.

28. Про затвердження нормативно-правових актів з питань вдосконалення організації медичної допомоги людям, які живуть з ВІЛ: Наказ МОЗ України від 10 лип. 2013 р. № 585, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 25.07.2013 р. за № 1254/23786. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1254-13>.

29. Про захист населення від інфекційних хвороб: Закон України від

06.04.2000 р. Відомості Верховної Ради України. 2000. № 29. Ст. 228.

30. Про Координаційну раду з проблем ВІЛ-інфекції/СНІДу, туберкульозу та наркоманії: Указ Президента України від 17.03.2008 р. № 220/2008. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/220/2008>.

31. Про ліквідацію Координаційної ради з проблем ВІЛ-інфекції/СНІДу, туберкульозу та наркоманії: Указ Президента України від 02.04. 2010 р. № 481/2010. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/481/2010>.

32. Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ: Закон України від 12.12.1991 р. № 1972-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 11. Ст. 152.

33. Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ: Закон України від 23.12.2010 р. № 2861-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 30. Ст. 274.

34. Про ратифікацію Європейської соціальної хартії (переглянутої): Закон України від 14.09.2006 р. № 137-V // Відомості Верховної Ради України. 2006. № 43. Ст. 418.

35. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: Закон України від 17.07.1997 р. № 475/97-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1997. № 40. Ст. 263.

36. Про соціальні послуги: Закон України від 19.06.2003 р. № 966-IV (із змінами, внесеними згідно із 8 Законами в 2004–2012 рр.). // Офіційний вісник України. 2003. 1 серп. (№ 29). С. 52. Ст. 1435.

37. Про соціальні послуги: Закон України від 19.06.2003 р. № 966-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/966-15>.

38. Про удосконалення лікування хворих на ВІЛ-інфекцію та СНІД: клінічний протокол антиретровірусної терапії ВІЛ-інфекції у дорослих та підлітків: затверджено наказом Міністерства охорони здоров'я України від 12 груд. 2003 р. № 580 / відповід. ред. Круглов Ю. В., Філіппович С. А.; Міжнар.

Альянс з ВІЛ/СНІД в Україні. Київ, 2004. 112 с.

39. Про утворення Національної координаційної ради з питань запобігання поширенню ВІЛ-інфекції/СНІДу: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.05.2007 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/352-2005-п>.

40. Про утворення Національної координаційної ради з питань запобігання поширенню ВІЛ-інфекції/СНІДу: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.05.2005 р. № 352. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/352-2005-%D0%BF>.

41. Про функціонування кабінетів «Довіра»: наказ М-ва охорони здоров'я України від 25.02.2008 р. № 102 (zareєстровано Міністерством юстиції за № 220/14911 від 19.03.2008 р.). URL: zakon.rada.gov.ua/go/z0220-08

42. Про функціонування кабінетів «Довіра»: наказ М-ва охорони здоров'я України від 25.02.2008 р. № 102. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0220-08>.

43. Профилактика ВИЧ/СПИДа у несовершеннолетних в образовательной среде : учеб. пособ. / под ред. Л. М. Шипицыной. СПб. : Речь, 2006. – 208 с.

44. Профілактична робота з підлітками та молоддю з питань пропаганди здорового способу життя, профілактики алкоголізму, наркоманії та ВІЛ-інфекції. Методичний посібник /за ред. В.В. Брич. Ужгород 2010. – 112 с

45. Рівень знань щодо ВІЛ/СНІДу, поведінка та ставлення до людей, що живуть із ВІЛ/СНІДом: Аналітичний звіт дослідження/Державний інститут розвитку сім'ї та молоді. К., 2007. - 100 с.

46. Рудий В. Законодавство України у сфері боротьби з ВІЛ/СНІДом: Сучасний стан і шляхи вдосконалення.- К.: Сфера, 2004.- 187 с.

47. Романенко Є. О. Державно-громадське партнерство як засіб формування державної політики // Місцеве самоврядування - основа сталого розвитку України : матеріали М65 щоріч. Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю (Київ, 16 трав. 2014 р.) : у 2 т. / за наук. ред. Ю. В. Ковбасюка, К. О. Ващенко, С. В. Загороднюка. - К. : НАДУ, 2014. - Т. 2. - 288 с.

48. Семигіна Т.В. Особливості формування координаційних механізмів у політиці охорони громадського здоров'я // Віче. – 2009. – № 11. – С. 28-30.

49. Семигіна Т. В. Політика протидії епідемії ВІЛ/СНІДу в Україні: між надіями та розчаруваннями? // Наук. зап. НаУКМА. Сер. Політ. науки. - 2007. - Т. 69. - С. 22-27.

50. Семигіна Т. В. Політика протидії епідемії ВІЛ/СНІДу в Україні: роль міжнародної допомоги: за матеріалами дослідження глобальних ініціатив у сфері ВІЛ/ СНІДу в Україні. Київ: Агентство Україна, 2009. 144 с.

51. Семигіна Т. В. Політико-правові засади протидії соціально небезпечним хворобам. URL:
https://otherreferats.allbest.ru/medicine/00277560_0.html#text.

52. Семигіна Т. В. Традиційні моделі соціальної політики в умовах глобалізації. Людина і політика. 2004. № 1. С. 134–143.

53. Скуйбіда Ю. В. Проблема ВІЛ/СНІДу як питання порядку денного в публічній політиці України // Наукові записки НаУКМА. – Т.45: Політичні науки. – 2005. – С. 71-77.

54. Словарь по социальной педагогике : учеб. пособ. для студ. высш. учеб. заведений / авт.-сост. Л. В. Мардахаев. М. : Издательский центр “Академия”, 2002. – 368 с.

55. Соціальна педагогіка : словник-довідник / за заг. ред. Т. Ф. Алексеєнко. Вінниця : Планер, 2009. – 542 с.

56. Соціальна робота з людьми, які живуть із ВІЛ/СНІДом: Метод. посіб. для проведення курсів підвищення кваліфікації / за ред. Т. Семигіна, О. Банас, Н. Венедиктова та ін. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська акад.», 2006. — 620 с.

57. Сунгуров А. Модели взаимодействия органов государственной власти и структур гражданского общества: российский опыт URL:
http://www.civisbook.ru/files/File/Sungurov_modeli.pdf.

58. Соціальна робота: короткий енциклопедичний словник.: У 7 ч. / уклад.: В. П. Андрущенко, В. П. Бех, В. А. Башкірев та ін.; за ред. С. В. Толстоухової. Київ: ДЦССМ, 2002. Ч. 4. 536 с.

59. Терницька С. В. Соціально-педагогічні умови взаємодії державних та громадських організацій з профілактики ВІЛ/СНІДу серед учнівської молоді.: дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2009. 231 с.

60. Терницька С. В. Соціально-педагогічні умови міжсекторної взаємодії у сфері профілактики ВІЛ-інфекції в молодіжному оточенні. Соціальна педагогіка: теорія та практика: зб. наук. праць. Луганськ : Вид-во Держ. закл. "Луган. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка". 2012. № 2. С. 34–42.

61. Хажиліна І. І. Профілактика наркоманії: моделі, тренінги, сценарії / Хажиліна І. І. М. : Изд-во Інститута психотерапії, 2002. – 228 с.

62. Хожило І.І. Державна політика України у сфері профілактики ВІЛ-інфекції/СНІДу: механізми формування та реалізації : Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління. – Донецький державний університет управління Міністерства освіти і науки України. Донецьк, 2009.

63. Хожило І. І. Профілактика соціально-небезпечних хвороб як напрям соціальної політики держави: монографія. Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ. 2008. 254 с.

64. Хожило І.І. Характеристика сучасних тенденцій державного управління у сфері профілактики ВІЛ-СНІДу в Україні / І. Хожило // Актуальні проблеми державного управління . – 2008 . – Вип.4(34) . – С. 16-25.

65. Худоба О. В. Удосконалення механізмів формування та реалізації державної політики у сфері протидії епідемії ВІЛ-інфекції/СНІДу та наркоманії в Україні (на прикладі Львівської області): дис. ... канд. наук з держ. упр. Львів, 2008. 243 с.

66. Усаченко Л. М. Зарубіжний досвід неурядових організацій: функціональні моделі. URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej11/txts/10ulmofm.pdf>.

67. Ягупов В. В. Педагогіка: навч. посібник. К. : Либідь, 2002. – 560 с.

68. Якобчук А. В. Вирішення проблем ВІЛ/СНІДу на державному рівні з урахуванням міжнародного досвіду. Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України: наук.-практ. журнал. Тернопіль, 2006. № 2. С. 75–81.

69. Якимец В. Н., Никовская Л. И., Коновалова Л. Н. Теория и практика межсекторного социального партнерства в России: монографія. Москва: ГОУВПО Гос. ун-т управления, 2004. 208 с.

70. Ярош Н. П. Державні стандарти безоплатної охорони здоров'я: світовий досвід для України. Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. пр. ОРІДУ. Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2007. № 3(31). С. 120–126.

71. Ярош Н. П. Проблеми та завдання у сфері впровадження державних соціальних стандартів надання медичної допомоги населенню України. Україна. Здоров'я нації: наук.-практ. журнал. Київ, 2011. № 3. С. 63–67.